

NOVÝ PRACOVNÍK NA NÁRODA ROLI DĚDIČNÉ:
MATICE LIDU

△ V Praze 18. dubna

Jen bezprávně přiosobují sobě Angličané jméno „národa nejpracovnějšiho“. Je-li nějaký zvláštní „národ práce“, jsou to Češi, jež snad ještě znáte. Míním ony Čechy, kteří jsou jimi skutečně a cele, onu přední stráž Slovanstva, která vzdor tomu, že je přední stráž, skoro opuštěnou a rozhodně ohroženou, přece nechce být pouhým *přechodem* od Němců k Slovanům, nýbrž ihned Slovanem plně a cele, Slovanem českým. A tito Češi jsou nejen národem práce, nýbrž přímo hned práce obrovské. Angličan pracuje, aby život svůj zpříjemnil, pošinul dál, Čech pracuje, aby život teprv zachránil, ba teprv vyvolal, vykouznil. Je to úkol velký, těžký, ale přece tak krásný jako sám ideální pojem práce.

Jsme na pokraji světa slovanského, o nějž bijí moře národův. Moře uděluje pevnině dary, moře pevniny ale také urývá, ubírá; co na jedné straně přidá, na druhé zase oderve. Pevniny slovanské přibývá, to je pravda, přibývá jí mocně; ale my nejsme na té straně, na které se úrodná ta nanáška tvoří, my jsme na straně, kde břeh se podemílá, rozrývá, roztrhuje. Víme, co na západu slovanského břehu již urváno, sousedé sobě z těch odmělek uhosподаřili celou pyšnou říš, víme, že žíhavé vlny prorývají i půdu naši domácí a že pevné musíme zarážet jehly a vysoko na nich povznést chrám svůj, chcem-li si zabezpečit život. Někdy se nám děje jako stavitelům Šalamounova chrámu, co za dne vystavíme, v noci nám nepřátelé boří. Boření jde tak rychle a jasnější naše dny jsou tak krátké! Děje se nám také jako stavitelům námořským: za příboje pracují pokud možno nad vodou, za odboje dopevňují a rozšiřují základy.

Bez základů to nejde, bez nich je čas příboje úplně ztracen, a — čas odboje je u nás vždy tak krátký!

Právě zase ustál příboj, proud politický se nás vzdálil, vody se ztratily, jsme na suchu. Nevíme, jak dlouho odboj potrvá, víme ale, že pevných, širých základů pro budoucí stavbu potřebí, tedy rychle ku práci. Naším základem je lid, veškera snaha musí jít na upevnění se a rozšíření v lidu. Přirozená práva jdou ještě nad posvátná práva historická. Tato se mohou odelhat, násilně odstranit, onano jednou nabyta ztrácejí se jen s životem samým. Odstraňte skalnaté pohoří, můžete-li! A takové skálovité bytosti nabývá národ, jehož jednotlivé prvky jsou uvědomělostí a vzděláním vjedno slity. Národ uvědomělý *netouží* po cizím, národ vzdělaný ani ciziny *nepotřebuje*. Vzdělávání lidu je naším prvním úkolem a velké pro nás štěstí jest, že lid náš je tak vděčná a kyprá půda, v níž símě vložené rychle se rozklíčí a rozbují. Musíme být ale pilnými rozsévači, chceme-li dojít žní místo hladomoru.

Považujem za zvláště šťastnou náhodu, že hned před počátkem nynějšího odboje dostavil se statný jeden nový rozsévač, že skutkem se stala krásná zas jedna myšlenka, a snad ani nepotřebujeme podotýkat, že nový skutek ten má již i pyšné jméno své, v čele nese krásný název „*Malice pro lid*“.

Není zde příležitosti vhodné, abychom promluvili o tom, jak povstala a kým se v skutek vtělila myšlenka ta. Dost na tom, že zde jest. Když zavane první jarní dech, také se neptáme, odkud přišel. Snad je v tom kousek nevděčnosti, ale milo je užívatí jara bez rozboru jara.

Malice nová bude přítelem, učitelem i bavitelem lidu, navštíví ho v domácnosti jeho, vypraví ho na cesty životní i sprovodí po nich. Prostředkem jejím jsou knihy — známo, jaký posvátný význam má „knihy“ pro lid náš. V kněžách prostonárodní Malice naší má lid najít svým časem vše, čeho mu ku vzdělání ducha třeba. V střídavém pořádku uvedou ho do všech říší vědění. Jedna mu podá obraz vlastního jeho života domácího a rodinného a ozáří mu život ten, aby

měl plné vědění jeho; ukáže mu, jak může život svůj tělesný i duševní sobě doplnit, zpříjemnit, zachovat i povznést. Druhá mu podá rozbor přírody a přírodních sil, aby poznal příčiny a přirozené následky činů svých, aby zaměstnání jeho stalo se mu průhledné a on sám aby nebyl konatelem často slepým, zděděnými jen pravidly se řídícím. Třetí mu poví něco o původu jeho, o jeho otcích, o skutcích předků jeho, o slavných dějinách národa, jehož členem že jest, naplní ho oprávněnou pýchou. Čtvrtá mu ukáže, že co člen českého národa je zároveň členem převelkého národa slovanského, rozvine před ním celý ten pestře rozkošný a uchvacující obraz Slovanstva a přivede ho k vědomí úkolu, jaký má na kmenu slovanském větev česká. Pátá sáhne ještě dál a rozvine před ním obraz celého lidstva, kroků lidstva spásonosných i zchybených, poučí ho o konečném našem krásném cíli a postaví ho na jasné stanovisko všeobecné lidskosti. Šestá sdělí mu pravidla všeho společenského a politického ruchu, i přischoptí ho, aby nejen jasně porozuměl dějinám přítomnosti, nýbrž aby se v nich činně a rozumně sám také účastniti mohl. Sedmá a mnohá další podá mu slohový plod umělecký, povídku druhu takového, jakouž možno opět a opět číst.

Vše to bude moci působit v rozměrech posud netušených, avšak aby mohlo takto působit ve prospěch lidu, musí lid se sám také zúčastnit v rozměrech obrovských. Zde nestačí sta oučastníků, nestačí jich ani několik jen málo tisíc. Matice lidu musí v každém uvědomělém Čechu vzbudit touhu, aby se stal apoštolem prospěchu celého lidu českého, *veškerí uvědomělí našinci* v městech i po venkově musí se stát horlivými apoštoly nové Matice. Působení Matice musí se vztáhnout až na nejchudší chýži českou, musí ozářit život i nejposlednější rodiny. Pak teprv bude Matice lidu tím, čím býti má: *matkou lidu*. Jděte a pracujte!

Má to konečně něco do sebe, řekne-li se: Čilý ruch literární osvědčuje se také tím, zjevují-li se za kněhkupeckými skly i literární zbytečnosti. Viděli jsme na příklad leccos v době literárního znovuzkříšení svého. Tisklo se mnoho, chvatně, pilně, avšak vše čelilo k tomu, aby písemnictví naše se *doplňovalo*, aby připraveno bylo naroveň s písemnictvím cizím co do *zastoupení* všech zanedbaných odborů. Nikdo nepracoval bezúčelně, každý sobě obral obor ještě nezabraný, každý pracoval s účely vícenásobnými a fráze později až na komiku zvrácená „Kniha ta vyplňuje opět jednu důležitou *mezeru* v písemnictví našem“ — měla tenkrát ještě svaté své právo. Čilost byla v tom jistá a velká, nikoliv však jak jí cizina nyní rozumí: byla to čilost potřeby a duševního hladu, nevyvolávala *nadprodukcí* i nehleděla sobě pikantních desertů aniž dragantové, nezáživné garnitury. Nebyla okázalá.

Jinde, kde šťastnými okolnostmi vyvinulo se písemnictví do pravidelné plnosti, kde hověje požadavkům času i jeho skutečným pokrokům jen *doplňují*, vidí důkaz čilosti také v tom, zjevují-li se spisy, jichž není pražádná potřeba, ba jež i překázejí a umrtvují, jako ty liány v tropickém, překypujícím pralese. Nemíním tím ani básně, které u nás se nyní považují za velkou zbytečnost, ani ony příkladně smělé literární plody německé, které se skrývají za vymyšlenou firmou „Verlagsbureau“. Míním ony knihy, jež skokem mají čtoucího hlupáka vzdělat na polovičního historika, přírodopisce a jež jsou místo populární jen povrchní, míním ale též takové knihy, které vpravdě poskytují lidu klamivý, ale netrvalý lak, které nejsou povrchně, nýbrž

často velmi důkladně pracovány, někdy někoho trochu poučí, většinou ale návod podávají, jak člověk hloupý může se zdát alespoň na okamžik chytrým, zkrátka jak týž hlupáček může někoho stran své duševní nicoty na okamžik zklamat. A div divoucí, kdežto v písemnictví svém trávíme již hezky dlouho sezónu mrtvou, kde věda v parnu udalostí podřimuje a básnictví těsně podle ní zbožně klímá, objevují se také u nás všelijaké takové důkazy „čilosti“ v cizím smyslu a máme již také svou „literaturu zbytečnosti“. Povrchně a prázdně psané romány prší žabím deštěm do všech krajů českých, jarmarečně odbývaná historie a jiná věda svádí lid náš k planosti — kéž máme zas tu prvotní svou dobu „důležitých mezer“, čilosti v domácím smyslu!

Do té literatury zbytečné počítám také ty „obratné gratulanty“, „velepříjemné společníky“, „tajemníky lásky“, „obratné listovní stylisty“ atd., které mají vesměs za účel, aby pro daný případ duševně vypomohly, na okamžik někoho olakovaly, do světla větší vzdělanosti uvedly, pak ho ale ještě chudšího a nesamostatnějšího pro okamžiky nejopravdovější zůstavily. Nepíšu z jakéhos kněhkupeckého stanoviska *proti nim*, možno že nakladateli prospějí a že nakladatel po nich může pomýšlet na něco zdravějšího, možno že z nich má dobrák, kterého vůbec každá nová česká kniha těší, také radost svou, ba možno i, že jsou dle svého důkladně pracovány a že v nich pohozeno mnohé dobré zrnko, které by jinde působilo. Avšak píšu o *nich* ze stanoviska literárního, a stanovisko to netrpí žádných planat, aniž jen trpí, aby se šířil směr nepřirozený a šířil náhled, že chudou, ale zdravou vrbu okrášlím tím, přivážu-li na ni sebepěknější růži umělou.

Týž pocit má as každý vzdělanec, také ale každý, kdož má vůbec jen zdravý rozum a zdravý cit. Či může otce těšit, odříkává-li mu dítě kroucenou a snad docela i veršovanou gratulaci, místo aby mu podalo důkaz, že činí přirozený pokrok v rozvoji svých myšlenek mladých a že se učí myšlenky ty již také pronášet s prostou jasností? A ne-

musí být každému zdravě myslícímu člověku mnohem příjemnější, přeje-li mu prostý člověk srdečné to svoje „dlouhé panování“, jež sice již od otců zdědil, jemuž však alespoň rozumí, než aby mu vynutil lítost, že se člověk ten tak učením trápil a namáhal, jen aby — mohl být neupřímným? A což teprv ty z „tajemníků lásky“ a „obratných stylistů“ vypsané listy, které soustrast svou vyslovují nebo o upřímné lásce, o kouzelném dojmu a věčné věrnosti zcela tak horují, jak pod záhlavím „mileneč vyznává svou lásku“ na stránce té a té je předepsáno, podle prázdného času dle kratšího neb delšího formuláře se řídí a z přílišné opatrnosti ani o jediné slovo více nemají na řádce psané, než se nalezá tam na tištěné! Stalo se již, že se obě krásné korespondující duše na jedné stránce setkaly, ba stalo se i, že po seznání i uznání obapolného opisujícího talentu — měli oba humoru dosti, aby napříště si sdělili jen stránku knihy, na níž možno se všeho pohodlně dočísti.

Ještě hůř je ale s listy praktickým záležitostí života věnovanými. Pro ty možno naučit jen formě nejvšeobecnější, vše ostatní se musí řídit dle případu a potřeby. Kdo ví, co psáti chce, a kdo vůbec jasně *myslí*, dovede již sám vždy napsat list řádný, vzdělaný okrouhlejší, méně vzdělaný prostější, vždy ale jasný, úplně vyhovující.

Lenošní návody listovní nejsou bohudíky vynálezem českým a nebudou mít také u nás nikdy většího uznání, než mají nyní jinde. Jindy je jinde měly, v té době, když „patřilo k tomu ještě větší vzdělání jich užít, než nyní je napsat“. První, který v Německu napsal knihu takovou, měl se za tak velkého génia, že se nechal opěvat a hymny na osobu svou vytiskl v čele knihy své! Obratných stylistů bylo však odjakživa tolik, mnoho-li dobrých myslitelů, nechť již stylisovali tito ústy nebo perem. Děva Kralodvorského rukopisu stěžuje sobě, že „nenie perce, nenie blanky“, by psala lístek, ale nestěžuje sobě, že není „tajemníka lásky“, David psal pověstný svůj list uriášský zajisté bez „obratného stylisty“ a listy Ciceronovy jsou podnes lepší těch, které by dovedli napsat spisovatelé „návodů“.

Myslit sebe naučit a myslit učit jiné je prvním a jedině platným pravidlem. Pište, co chcete a o čem chcete, ale pište jen to, co k přemýšlení přivádí, nikoli to, co je zastavuje, nepište duševních lenochů!

NÁRODNÍ NOVINY 26. června 1867

△

Je pravda, nejsme bohati; avšak tak chudi nejsme také, abychom za vše vděčni byli. Naše literatura není přebohata, má ale přec dosti rozhodně dobrých věcí, než aby nás uspokojilo, co *není* rozhodně dobré. Proto také musí být literární začátečník velmi opatrný při svém prvním vystoupení, aby kritiku nepřiměl k zapomenutí těch zásad, kterých se takto vždy naproti začátečnictví hledí. Mladý *E. Engel*, vydav nyní svazek *Básní*, nebyl *dost* opatrný; nechcem však přece zapomenout zásad oněch. Devět desetin šlaky a desátá teprv železo, lámané ještě sic, ale přec železo! A patříme již jednou k těm, kteří kvůli dvouřádkovému čistě poetickému místu odpustí sto třiceti potištěným stránkám, že se na nich roztahuje dutý, nenový a nepoetický verš.

Těch přívětivých úsudků dobrých přátel! Také Engel se na ně vymlouvá, patří výmluva ta do předmluvy mladého veršovce jako postskriptum do listu mladé dívky. Dobří přátelé měli však zde poradit, aby vybral tři neb čtyry nebo třeba i dvakráte tolik básní z celé sbírky a otiskl je v některém časopise; ostatními neprospěje nikomu a ublíží sobě. Ovšem vytisknout sobě může nákladem svým každý sbírku jakoukoli, pak ale bývá dobré vytisknout to ono co „manuskript“ veřejnosti sobě nehledící. Říkáme to bez obalu proto, že dle jednotlivých známek zdravosti soudíme, že sobě vše to řekne Engel jednou také sám a ostřeji.

O poetické předměty neměl Engel nouze. Ve sbírce jeho nalezáme zastoupeny všechny druhy, výpravnou romanci i píseň žertovnou, verš milostný i vlastenecký. Lyrika milostná arciť daleko nadvládá, nepovznášejíc se ostatně slohovým obratem nebo myšlenkou nad to, co vše zde bylo tisíckrát již. Jest to právě údělem mládí, že smí, ba

musí vše samo zas promyslit a procítit, co všichni předchůdci již myslili. Proto také bychom se pranic tomu nedivili, kdybychom ty známé „zahrádky, pěkné dívečky, červenou růži a čtveračivé bůže“ našli — v manuskriptu a kdybychom tam se dověděli, že také Engel má dívčí oči za hvězdy, dívčí kadeře za vlny, že nechává Amora se zrodit z důlku v dívčí tváři atd. Každý musí vše to znovu promyslit, avšak každý musí, chce-li s tím do veřejnosti, také osvědčit, že je v té všeobecnosti individualitou, že myslí samostatně a alespoň o něco *jinak* než ostatní. Engel *bude* jednou takovou individualitou, upřímné to přesvědčení vážili jsme z básně nadepsané „Největší básník“, v níž srovnává pěkným vzletem vesmír s básní praví ku konci o sobě a dívce své

— *jsme právě rým
v nejhezčí boží písni.*

Obraz to k závidění pěkný! Avšak také tato báseň trpí trochu délkou jako jiné, které vesměs svědčí, že při mladistvé snaze říci mnoho a vše co nejdůkladněji propracování se k pointu bývá těžké. Mnohá by tu byla příležitost vděčná k dobrému pointu, mnohý i učiněn rozběh dobrý, forma ale ještě vadí. Avšak za zcela nešťastné v myšlence, provedení i *logice* musíme naznačit některé básně Englovy, jichž jednu, nadepsanou „Divná věc“, uvádíme co příklad nejvýmluvnější.

*Má nejmilejší dívko,
což je to divná věc,
Tys věru, přísahám Ti,
jak papír pijavec! —*

*On kaňky — a Ty piješ
mé smysly napořád —
neb na Tvých lících je možná
botanizírovat.*

*Rostou tam lilie, růže,
i zázvor, cibule, křen: —
v nich srdce mé zamotané
neví teď ach, kudy ven!?*

Nedostatek určité formy vadí rovněž básním výpravným, ostatně plyně se rozvinujícím. Nejvíc ale vadí při lechtivých předmětech sociálních, jež se posud Englovi nejméně ostře daří. Číslo nadepsané „Z venkova“ je číslem nejméně povedeným. „Vše se může říci, přijde ale na to, jak se řekne,“ pravil kdys státní zástupce Jaroš, znatel všelikých literárních způsobů říkání.

Engel má jistý fond lehkého humoru, jenž nezanikne-li předčasně, může leckdys svěže se objevit. Stůjtež zde dva epigramatické příklady.

Ach, kdysi slůvek lásky tok

*Ach, kdysi slůvek lásky tok
na krásné rty Ti plynul,
jak čistý by se potůček
byl přes kaménky řinul.*

*Však zkušeností lijákem
přibylo proudům síly,
a ty znenáhla celý jez
Tvých zubů vyvrátily.*

*Teď osamělá stolička
jen vpravo vlevo trčí —
a spousta klepů přes dáseň
jak řeka splavem hrčí!*

Básník X mluví:

*Já a Homér, my jsme dva,
já napřed, Homér vzadu,*

*neb jemu básně podstrčili —
já ale sám je kradu!*

Jsou-li obě ta čísla adresována na určité osoby, možno pisateli jich říci, co řekl kdys první konsul přivedenému před něho epigramatikovi: „Monsieur! Máte v sobě část líbezného impertinence, z vás bude tedy přece něco!“

NÁRODNÍ LISTY 14. srpna 1867

△

V době té těžké, kde se nám zdá, že každým již okamžikem slova se zalknou, aby činy na jich místo nastoupily, kdy již žízňme, aby se něco stalo, co by také náš nynější trapný stav změnilo, kdy již každý víry pozbyl v lásku a upřímnost, vystupuje z našeho středu muž, aby nanovo kázal politiku lásky, snášlivost, vůli upřímnou. Staříčkový *Jan Purkyně*, jenž v službě humanity zestár a zešedivěl, jehož ryzému českému srdci humanita nikdy nebyla hříčkou a nikdy snem nezkalenému vášněmi jeho rozumu, Jan Purkyně, jenž má plné, svaté právo k názvu apoštola humanity, vystupuje na řečniště rakouských národů a přímým, vřelým a jasným slovem volá v rozhučelé již vody, že není ještě pozdě na smír, že třeba jen vzájemné spravedlivosti, abychom znovu srostli v pevný kruh, pak již nezlomitelný, věčný.

Vznešené slovo, jenže se bojíme, že vody je přehluší, krásné slovo, jenže nám samým se zdá, jako by to byla píseň blahého mládí, jižto jsme již zapomněli, kouzelně krásný sen, jenž nás sice blažil před ránem skutečnosti, jemuž ale více nevěříme. S protivnou nám střízlivostí díváme se v ledovou, svírající skutečnost, nepoznali jsme lásky, ztratili jsme víru v ni, jsme demoralisováni.

Naší vinou ta demoralisace není. My náleželi k těm, kteří smýšleli o lidstvu co nejvznešeněji. Je tomu krátká řádka let, co bychom se ještě byli dali ukřížovat pro ideál svůj, pro láskyplnou součinnost celého lidstva, krátká řádka, a přec je nám, jako by byl celý věk pracoval na vykořenění

* *Austria polyglotta*. Od Jana Purkyně. Tiskem a nákladem dra Edv. Grégra.

našeho ideálu, jsme o věk starší a o deset věků horší. Tenkrát jsme byli přesvědčeni, že třeba jen volné doby, aby národové vzájemné své poměry v lásce sobě vyrovnali za vůdcovství osvícených vzdělavců svých. *Láska* k lidstvu je vlastním údělem slovanského srdce, *víru* v lidstvo vážili jsme z lidstva ostatního, ovšem ze *slov* jeho, z poetického jeho ubezpečování, anáž k činům nebyla příležitost. Kdyby byl Čech na počátek vykyžené volnější doby přinesl s sebou hotovou již nadvládu, řadu nespravedlivých výsad a majetek neoprávněný, byl by zajisté z dnů těch prvních učinil svatou dobu, byl by na okamžitou újmu svou vzdal se milerád všeho, co by mu spravedlivě nepatřilo. Avšak Čech přišel co žadatel, co ten, který od jiných očekávati musí ustoupení spravedlivé, a — vysmáli se mu jako hloupě snivému děcku. Nyní teprv — příliš pozdě pro rozum náš a příliš záhy pro náš cit — jsme poznali, jak vyhlána byla slova našich sousedů a nejnadšenější poeta jejich že nedovedl ani na kruh jejich vzdělavců působit. Poznali jsme bolestně, že mezitím, co nám rtové slibovali bratrské políbení, z prsou již vyjížděly po nás nože, že kde jsme humanitou se dovolávali, brutalitou nám odpovídali, ba že dle slov jednoho z dávno vyhynulých poctivých myslitelů jejich byl jim „štít humanity nejlepší a nejjistější příkrývkou pro nejhanebnější veřejné šibalství“.

Jako kdys ve jmenu vznešeného křesťanstva onen Karel, jemuž dali příjmi „Velikého“, ohněm a mečem páchal ukrutnosti na národech mírumilovných, takž nyní zas ve jmenu vznešené humanity sáhali nízcí duchem lidé na život náš míru sobě kýžící. „Vzdejte se života svého ve prospěch náš, jenž jest prospěchem humanity,“ volali a volají na nás; my ale již byli poznali dle činů, co v prsou jejich vězí, že v prsou jejich nesídlí jasný obraz humanity, neboť „jak ji v srdci chováš, tak ji činy obrazíš“. Ubíjeli v nás lásku a víru, aby se nám tím spíše život zhnusil a my jej omrzeli odhodili; my ale právě ve jmenu humanity držíme se života toho, nepřestanem zápasit o něj, neboť chceme z něho znovu vzkřísit umrtvělou tu lásku a víru, chceme sami po-

moci humanitě ku konečnému vítězství v dobrém toho vědomí, že posavadní lživí hlasatelé její jí nepomohou.

Ovšem, boj každý za život je tuhý, palčivý, náruživosti v něm rostou na rozměry strašidelné, dobré stránky srdce a ducha mizí. Dostali jsme se opravdu již do náruživostí rozkypělých, strhli nás do proudu boje nemilosrdného a bojujem již těmiže zbraněmi, jakých užito dřív proti nám. S nelíčenou, zuřivou nenávistí vrhli se na nás, a nelíče jinak, než jak jest, nenávistí toutéž jsme také my nyní již naplněni. A v dobu tu černou, ze samého středu o život svůj tuze zápasícího národa vyvstává ještě jednou, snad již naposled, jasná postava lidumilného kmeta, světlym paprskem čistého svého ducha snaží se lidumil rozptýlit přeplněné mraky a podává ještě jednou palmu smíru a lásky!

Jsi nám vítán, zjeve míruplný, třebaš bys nám v skutečnosti zlé připadal jen jako odlesk krásných kdys snů! Vítáme tě co nový doklad, že český národ je vždy a vždy přístup slovu spravedlivému, že vždy a vždy dovede Čech znovu zrodit spravedlivost z vlastního srdce svého. Jsi zjevem čistě českým, poukazuješ cizotě na nové ještě prospěchy, jen aby vlastní naše právo rozhodně zvítězilo; jsme každým okamžikem hotovi dáti se zas cestou tvou nám od dávna milou — avšak proti nám stojí na vše připravený voj, a ten, bojíme se, ten tvých slov lásky přehluší novou vřavou svou. Na nás věc prozatím nevisí, tolik ale jest jisto, že kdykoliv rozhodně věhlasným činem shora neb jakoukoli proměnou mezi námi dole vše se zas urovná ve bratrský smír, český národ že slovem i skutkem znovu zrodí utlumenou nyní lásku a že skutky svými dá tělo věčně pravdivým slovům tvým:

*Duch jest,
jenž smíří protivy!*

NÁRODNÍ LISTY 18. září 1867

Dnes nás dojdou zvěsty ze severovýchodní části naší vlasti, že se tam rozestřela radost a opanovala nadšení. Králové Dvůr, jedna z nejdůležitějších stráží národnosti naší, stráž přední, stojící co klín český ve vřkolí německém, slaví dnes paměť nejdůležitějšího svého dne.

Romantický polohou i dějinami svými Dvůr Králové je stár a dlouhá to řada dnů minula již kolem něho. Byli jasni i chmurni, šťastni i žalostni, velké činy válečné děly se hojně kolem hradeb města, jakož uvnitř rozkvétala slavná díla míru. Králové Dvůr, statečnou a vlasteneckou myslí občanů svých, také nyní pevná bašta českých snah, zdá se býti osudem určen, aby neminulo se ho nic, co důležitějšího se děje na půdě české, ni v radosti, ni v žalu. Největší rána tohoto století, která zasáhla zemi českou, loňská to válka s Prusy, skoro že hlavní tíží svou padla na Dvůr Králové; boj zuřil v samých ulicích jeho, za dnův pruské okupace nebyl ani jediného ušetřen. A nejlesklejší zase zjev tohoto století, který ozářil zemi českou, slavný náš Rukopis kralodvorský, vyšel z téhož událostmi bohatého místa. Jím a pro něj již není Dvůr Králové vzdor své exposici co přední stráž naše přec žádné „enfant perdu“ více, jeho jméno bude jmenováno a slaveno, pokud vůbec lidstvo slaviti bude samo sebe oslavou vznešených děl svých.

Je tomu právě padesát let, o málo dní více, co ve věžním sklepení Králové Dvora nalezen Hankou náš Rukopis. Byl to tenkrát svatý večer, který strávil kruh kralodvorských vlastenců s nadšeným nalezcem svým Hankou. Radost jejich šířila se dál a dál, zahrnujíc nejdřív veškeré české kruhy uvědomělé, přecházejíc pak na bratrské kmeny slovanské a zachvacujíc konečně veškerý svět vzdělaný. Na-

dšení bylo všeobecné, velcí básníci jako Goethe, Brodziński, Zaleski, Kollár a Quinet vítali Rukopis náš s nadšením, národní odpůrce náš Hartmann vzdal se naproti němu vši zakysalosti své, de la Motte Fouqué jej opěvoval, mužové vědy rozpisovali se o něm šíř a šíř. Dobrovský, Šafařík, Kopitar, Palacký, Pertz, Šiškov, Bowring, Eichhoff, Ida z Düringsfeldu, Cyprian Robert, Talvj, Chateaubriand, Cesare Cantù, Rosenkranz a jiní a jiní věnovali mu veškeru svou pozornost, spisy a pojednání o Rukopisu tvoří dohromady již zvláštní a celou literaturu, jako se literatura taková zvláštní utvořila kolem Božské komedie, kolem Fausta nebo jiných ještě děl světových. Počet děl o Rukopise roste za příčinou vnitřní jeho ceny dál a vzmůže se zajisté ještě úžasně, jakmile jen literární život všech kmenů slovanských bude čilejší a duševní vzájemnost jich činnější. Prozatím i nedávné podezřívání Rukopisu a uměle kladený mu odpor obohatil znovu značně literaturu o Rukopise, i povstaly z literárního boje díla a pojednání důležitá od Jirečků, Nebeského, nehledě k rovněž četným spisům směru protivného.

Z boje posledního vzrostlo také předůležité nám dílo Légerovo, rodilého Francouze, velkého přítele našich snah, kterýž nanovo převedl celý Rukopis na jazyk francouzský. Překlady do cizích jazyků znenáhla se doplňují, takže za krátko již budou vznešené zpěvy české majetkem celého vzdělaného světa. Do některých jazyků přeložen jest Rukopis cele již vícekrát, takž do německého (Hartmann, Kapper, Svoboda a Thun, Wenzig, Waldau a známo, že překládal i Goethe sám) a do francouzského. Do slovanských nářečí o závod překládali přední básníci všech kmenů, mimo to známe překlady do italského, anglického, maďarského, dánského, švédského, částečně do rumunského, finského, ba i starořeckého. Vydán jest Rukopis již mnohokráte, s českým pouze textem, s textem spojeným českým a německým, později v polyglotě; vydán jest i fotograficky, vydání steno- grafické se připravuje, skvostně ilustrované se začalo a nyní je naděje, že se po delší přestávce dokončí.

Není úkolem prostého fejetonu, abychom zde ukázali, jaký vliv měl Rukopis na pěknou literaturu domácí; vliv ten je také nezměřitelný. Ovšem kázání těch, kteří vzorné básně ty staročeské chtěli mít jediným vzorem veškeré naší české poezii moderní, nemohlo se setkat s výsledkem při požadavcích dnů našich; co v tom směru jednotlivého učiněno, nepovzneslo se nad imitaci a osvědčilo leda dobrou vůli. Avšak Rukopisu připadl týž úkol, při vychovávání duševních sil českých, jaký mají na školách i jiná velká díla básnická, čtení Homéra a Sofokla, Goetha a Schillera. Úkolu tomu dostojí a dostál již Rukopis o to spíš a vydatněji, oč je nám bližší. A v tom ohledu nelze věru působení Rukopisu *nikdy* ocenit dokonale. Každý z nás ví, jak mnoho hodin nejkrásnějšího nadšení vážili jsme všichni z něho, jak jsme se z něho vzdělávali, čestili, utužovali v národním vědomí a pýše. Proto také není jubileum nynější prvním jubileem českým, v pamětní den nalezení Rukopisu děla se již tak mnohá slavnost upřímná. V pozůstalosti Hankově musí se nalezat mnohá památka slavností těch, neboť každý se snažil, aby o tom zvěděl šťastný nálezce, „pěstoun Josef“, jak mu biblickým obrazem říkáno. Zvláště před desíti lety, na paměť tedy uběhlých čtyř decennií, pečováno v kruzích pražských o oslavu Rukopisu a mladší básníci čeští podali tenkrát Hankovi album s četnými rukopisnými básněmi svými.

Všechny ty slavnosti dřívější měly ovšem jen ráz soukromý, život český musil se chovat pod korou, *nadšení* české smělo tím méně na veřejnost. Nyní je doba jiná. *Žijem* a nadšení naše je oprávněno vyšlehnout třeba sebevš a sebejasněji. Dnešní slavnost ve Dvoře Králové nenáleží jen Rukopisu, nýbrž všem duševním stránkám a zjevům českého ducha, oslavujem básnického ducha předků svých a s ním zároveň duševní a politické vzkříšení synů. Půl věku za námi, nové věky před námi!

△

„Konečně pak vznášíme prosbu ke všem sl. redakcím, aby buď tento náš článek otiskly buď celý, buď u výtahu; aneb aby samy ze svého stanoviska otázku námi podnícenou vzaly na přetřes a obecenstvu ji rozložily,“ — napsal Český obzor literární na konci jednoho článku svého. A o čem ten článek jednal? O ničem novém a o něčem smutném, o starém to stesku, že pěkná literatura česká nemá nyní vzdělavatelů, vzdělavatelé že nemají nakladatelů, nakladatelé že nemají odběratelů, odběratelé že nemají pěkné literatury, z kteréhož puntíku mohli bychom svůj otčenášek začít zase znovu. Ač jsme ten otčenášek odříkali již často v listech svých a pokaždé k němu nějaké „zdrávas“ připojili, chceme pro důležitost věci být novému hlasu přece zase ozvěnou.

Není věci, která by slušela i politickému listu líp, než když sobě všímá vůbec duševní tvořivosti i vnímavosti svého národa, pro politika rozhodného je to ale povinnost svatá, která se ovšem leckdy odstraní jako jiné také povinnosti svaté. K politickým vůdcům obracejí se s žalobami svými zástupcové krásných umění vždy, kdykoli pro život čistě politický, tedy veřejný, trpěl život národa vnitřní. Obracejí se právem. V dobách čilého politického hnutí jsou vůdcové političtí základním tónem, dle něhož zvučí vše ostatní, udávají jaksi módu, a nestarají-li se sami nápadně o umění pěkná, nestará se podle nich také masa lidu. Nebyli bychom úkazy musili pozorovat za doby poslední zde samých u sebe, abychom pravdu tu poznali: jinde byly již také dny úpadku nebo stagnace a viděli jsme, co se tam tenkrát dělo. Připomenem-li sobě ze známějších nám literatur cizích francouzskou a německou, známe i jeden čas,

kdy obě vedly nářky *současně*, kdy zároveň stýskaly sobě na neplodnost a neživost vlastní, kdy sáhal Francouz po plodech německých, Němec po francouzských a zas sobě obě naříkaly, že jedna i druhá se tou výměnou kazí. Dokázalo se toho, že politika musila ustoupit ve vlastní prospěch od své monarchie, aby národ zase se posilnil ke krokům dalším. Jakž v literatuře pěkné, takž i v ostatním: ve Francii vycházela celá díla, v nichž státníci byli poučováni i pobízeni, aby se postarali o to, by křísen byl duch národa a buzena v něm láska k umění výtvarnému, v Německu vycházejí posud díla, která státníky vybízejí, aby ujali se vzdělávání lidu také hudbou. Pro nás je nad umění výtvarné a hudební posud literatura nepoměrně důležitější. My teprv se namáháme býti jednuškou, my, pravý ten „národ práce“, a to práce obrovské, pracujem teprv o založení své existence; ta existence ale není možna bez literárního působení, z něhož nabyti musí síly národní naše mluva, jímž vypěstovati se musí národní duch v času přiměřené formy. Bez literatury jsme hora bez lesů, déšť splákne hlínu, vichr zabrání, aby se usadila nová; holá skála a pouhý geografický pojem nemá ani v hospodářství národův ani v politice významu.

Okolnost, že *jsme* vůbec v počátcích, že jsme také chudi co do sil produktivních, činí literární stagnaci pro nás tím povážlivější. Ze staršího nemožno u nás pro nynějšek mnoho získat, a umlčí-li se „jedna série“ sil produktivních, druhá nenastupuje tak rychle. Český obzor literární, jemuž bychom pro zdravou tendenci jeho přáli valné rozšíření, poukázal k tomu již vícekrátě důkladně a vřele. Právě dotýká se nejnovější číslo *Obzoru* znovu otázky té i rozebírá ji, aby vypátralo původ stagnace i upozornilo na možný konec její. Ve *spisovatelstvu* viny nenalézá, z dobrého as přesvědčení, že naproti stálé a tak výdatné netečnosti sama ideálnost musila by se odmlčet. Vinu spatří v obecenstvu, dobře ale bude, zahrne-li v ni i ty, kteří obecenstvo vedou.

Beseda umělecká, jejíž zásluhou jest zaražení kritického

Obzoru, sáhá však již dál a výdatně dál nad pouhou kritiku, chceť pomáhati také činem. V lůně Besedy tvoří se spolek, jenž sobě učinil účelem činné „podporování krásné literatury české“. Podporování to ve smyslu Besedy musí se ovšem dít způsobem tím, že se v obecenstvu musí pracovat ku povzbuzení záliby v čtení, čtení a kupování kněh musí se stát znovu módou, aby se stalo znovu potřebou. Obecenstvo, širší, veškeré obecenstvo české musí být zabráno v kruh ten, neboť pouhá vzájemná asekurace mezi spisovateli málo by spomohla, ba rozpadla by se v samých počátcích svých. Široký musí být ten kruh, aby čím dříve tím líp vyšla záležitost ze stadia pouhé módy. Držena v úzkých kruzích nepozbyla by ani protivného rázu dobročinnosti, strojené obětovnosti, čímž vším se produktivnosti nepomůže, ba spíše se produktivnost disgustuje, vidouc v sobě něco jen trpěného, zbytečného. Dobročinnost by se mohla zakrátko podobat sběrací skříni Hogarthova žebráka, nad níž si pavouk rozpřed pohodlně síť, a pro nakladatele bylo by pak mnohem hůř, než je posud. Tedy kruhy hodně široké, a nepochybujem, že se Besedě zdaří. Bude to čin blahodatný, skutečný čin!

NÁRODNÍ LISTY 22. října 1867

△

„Osvětou k svobodě“ napsala sobě Maticе lidu místo jiného monogramu; heslo to je nyní heslem světovým, všeobecným. Již je sobě toho každý vzdělanec vědom, že dojde-li vůbec lidstvo kdys svobody úplné, dojde jí jen na základě všeobecného vzdělání. Kdekoliv posud despotie slaví kvasy své, je krmena a živena *nevědomostí* lidu; blbý lid je kanibalským choutkám jejím nejmilejší lahůdkou. Jakmile však lid těšiti se bude ve všech vrstvách svých ovoci ze všeobecné vzdělanosti se vyvinujícím, jakmile pozná tím dobře sama sebe, svou důstojnost i veškerá lidská práva svá, mžikem musí zmizeti všecken útlak a každý odpor proti právům lidu zlomí se jako stéblo naproti záchvatné, obrovské vůli a síle lidu. Sílu má a měl lid ovšem vždy tutéž, avšak trávící se bezplodně v poutech nevědomělosti; a vůli má a měl vždy *potud* jen, pokud sobě byl plně práv svých vědom i cíle svého. Pokračující vzdělanost rozpoutává sílu a vykazuje vůli pravý směr, proto také je každý pokrok na dráze osvěty zároveň pokrokem politickým, každý čin duševní, nechť se stane v literatuře, v umění neb jinde, zároveň činem politického významu. Ve smyslu tom má také Maticе lidu, určivši sobě za úkol šíření osvěty, nepopíratelnou svou důležitost politickou a měly by ji podporovat i kruhy ty, které v době nynější nevšímají sobě jiného než ruchu politického.

Je-li jinde čin literární zároveň činem politickým, je jím u nás desateronásobně. Čím vzdělanější stane se lid náš pomocí českého jazyka a vlastních kněh svých, tím zabezpečenější je budoucnost jeho. Kniha je naše nejbezpečnější zbraň, novověkou naší sudlicí, kněhkupectví české připadá nám jako národní zbrojnice a nad tiskárnu českou

mohl by se směle dát nápis „V tomto táboře je život národa“, aniž by bylo třeba strachu, že historie zvrátí a zkoriguje nápis ten, jako již zvrátila jiné nápisy podobné. Matice lidu vstoupila v řadu těch, kteří podávají zbraň českému lidu, zbraň nezlomnou, protože duchovní.

Matice lidu učinila sobě úkolem, že rozšiřovati bude v lidu dobré spisy české. Uspořádala se tak, že činiti to může prostředky co nejmírnějšími, peněžitý příspěvek, jaký od svých členů vybírá, je tak skrovný, že i nejchudší občan sdíleti se může. Stalo se tak vzhledem k peněžitém poměrům českým vůbec, k poměrům českého chudšího lidu zvláště. Pokud se posud jeví součinnost lidu v novém ústavě tom, lze říci, že právě lid prostý dobře porozuměl výhodě své: prostý dělník přichází, oblečen ještě v pracovní šat svůj, aby zapsati se dal v seznam odběratelů, venkovský řemeslník a baráčník spolčují se k společné zásilce příspěvku svého. Doufáme, že kruhy ty rozšíří se vždy dál a dál a že nebude znenáhla ani jediné české vesničky, v níž by nebylo členů matičních a nečítaly se spisy Matice nové. Rozumí se samo sebou, že také zámožnější a vzdělanější již třídy české hojně přicházejí s příspěvky svými. Je toho také potřebí, neb jen tenkrát může Matice lidu řádně prospívati, mnoho sobě objednávatí a vydávati spisů, když počet členů čítati se bude po mnohých tisících. Jeť ve vlastním prospěchu každého člena jednotlivého, aby se stal apoštolem Matice a všemožně působil k rozmnožení členstva.

Matice lidu hleděti bude každým spisem svým ku třídám všem, není spolkem snad jen tu onu třídu čtenářstva na zřeteli májícím, nýbrž „spolkem pro vydávání *laciných* kněh českých“ vůbec. Nechť pojednávati se bude ve spisech jejích o předmětu jakémkoli, stane se to vždy formou jasnou, každému přístupnou; předměty ty bude ale zas vybíratí a je zpracovávati tak, aby byly i tomu zase novy, kdož je čtenářem třeba dávno již obeznalým. První spisovatelé čeští věnují Matici svou píli, výbor matiční pak se stará, aby v příhodném a časovém střídání se dotýkáno

bylo jednoho oboru po druhém, zábava aby se střídala s poučením, nejčastěji ale, aby obého bylo docíleno zároveň. Tímto způsobem povznesou se díla Maticí vydávaná nad cenu pouze časovou, nad knihy, kteréž, jednou přečteny, provždy se odloží, a díla její působiti budou a podrží cenu svou i pro pokolení příští. Tendence Matice lidu nesnáší se vůbec se žádným stanoviskem jednostranným, její účel je všeobecnost na základě moderního lidstva, v ní nebude mít nijaké tmářství, nijaké myšlenkové zpátečnictví útulku, chceť lid nejen vzdělávat, nýbrž ihned povznést na stanovisko takové, aby měl ostatní svět vzdělaný úctu před zjevy českého ducha.

Působení Matice lidu již nastalo. Ač teprv letos idea její klíčiti počala, leží přec již první dílo její před námi. Jest to výtečně psaný *Obraz světa slovanského*. Nejenže vedle bohatě poskytovaného poučení jest obsah knihy té právě nyní velmi časový, ale obsah ten jest jaksi *základem*, na kterémž vůbec možno dále pokračovati duchu českému. „Znej nejprv sama sebe“ — a pak teprv poznáš, čeho kdy dosáhnout můžeš. Šťastný a významný zajisté začátek!

NÁRODNÍ LISTY 1. listopadu 1867

„Přičiň se sám a pak teprv ti bude spomoženo“, zní domácí jeden prostředek ze sympatické lékárny našich babiček a matiček a prostředek ten je tím lepší, čím méně při něm říkání a koření. Ze života soukromého hodí se také na život veřejný, z jednotlivce na celý národ. Kdo chce čekat, až lidé k němu přijdou, zahyne, nepřejeli mu náhoda, že ho někdo potřebuje; zahyne takto jednotlivec, zahyne celý národ třeba. I velcí národové musí svou jsoucnost jiným stále na mysl uvádět, aby sami netrpěli; velcí národové činí to nejvíce akty násilnictví, menší, nemohouce k násilnictví sáhnout, hledí uměním, hlavně ale všelikými cestami literními udržeti se na povrchu proudu časového, vnucují se jaksi ostatnímu světu, a když tento o nich mluvit nechce, mluví k němu sami o sobě, o zásluhách svých, až konečně svět uznav zásluhy ty, uzná i oprávněnost jsoucnosti celého toho malého národa, a uznav ji, chrání ji také. Skrývat skromně talenty své, nevynutit na společenství úctu před talenty svými je tolik co vraždit talenty ty, neboť společenstvo jich nevyhledá samo, a nalezených v proudu dalšího života rádo zase zapomíná. Pýcha národa je v *tom* ohledu samovražda národa; uvědoměle nevraždil se ale ještě žádný národ, ani národ nejpyšnější, jenž tím více klade váhy na život svůj.

Víme všichni, jak nás dusilo a dusí posud to, že ostatní svět evropský o nás tak málo ví a mluví. Byli sice někteří a jsou posud tací, kteří čekají nápravy z „přirozeného“ rozvoje, kteří z pýchy výše zmíněné odmítají hrdě od sebe všelikou činnost vlastní, všeliké vnucování a domlouvání se. Jiní zase, rozvahy chladnější, uvažují udalost již zběhlou, že skutečně dovedl svět jednou již zapomenout na

národ Husův, Žižkův, Komenských atd. Tito hledí i k tomu, jak jiní, také malí národové v ohledu tom se přičiňují, a poukazují hlavně k příkladu všestranně činných Maďarův. V minulých dvou desetiletích spal národ maďarský jakoby smrtelný spánek svůj, a přece neuplynul skoro jediný týden, aby se o něm obšírně i pochvalně nemluvílo buď v člancích časopiseckých, buď ve zvláštních brošurkách. Agitace ta vycházela z vlastního lůna pyšného národa maďarského a setkávala se s výsledkem: v okamžiku, kdy národ samostatně zase vystoupil na kolbiště politické, byl již znám ostatnímu světu a setkával se se sympatiemi.

My nemůžeme jít toutéž cestou, síly naše dílem jsou zabrány úkoly domácími, dílem by bylo veškeré namáhání jejich marno. Výdatná protiagitace našich odpůrců zatarasila nám alespoň pole jedno: v nynějším okamžiku na příklad není po celém Německu ani jediného časopisu dosti poctivého, který by přijal třeba sebe objektivnější a ne-strannější vylíčení našich poměrů. Který časopis by to učinil, byl by ihned zaplaven dopisy milených našich krajanů, vytýkajícími mu, že nejednal v zájmech *německých*, jsa spravedliv, a v hrůze nad proviněním svým i nezamýšlenou zradou otiskl by ihned celou řadu článků nám protivných. Chceme-li nyní v cizině pro sebe působit, musíme sáhnout ihned dál, přes země našich susedů. V poslední době učiněn pokus takový, pokus velmi zdařilý a výsledek jeho leží již více dnův před námi. Je to dílo veliké a skvostné a honosí se obšírným titulem *La Bohême historique, pittoresque et littéraire*.

Ve vydávání krásného toho díla uvázali se mužové dva, Čech Josef Frič, aby „pomáhal i v cizině vlasti své“, druhý, Francouz Louis Léger, „aby posloužil pravdě“. Dílo se jim podařilo nade vše očekávání; praví-li v předmluvě vydavatelé o velkých vadách díla svého, jest to výraz skromnosti až přílišné, a slibují-li, že později teprv podají dokonalý literární „pomník české velikosti“, vítáme sice s radostí slib ten, avšak nezapomínáme přitom, že to, co zde podali, zasluhuje již veškerou vděčnost naši. Dílo jejich

nalézá se již i v rukou širšího obecnstva českého a jsme přesvědčeni, že s úsudkem naším obecnstvo souhlasí.

Ovšem že dle historického privileje českého, dle něhož „kolik Čechů, tolik stran“, místo jednohlasně vděčných hlasů pronesly se *proti* albu pařížskému již také hlasy hyperkritické. Důvody jejich jsou rozličny a často právě tak liliputánské, v jakých jen malí a menší lidé malého národa libovati sobě mohou. Jedni jsou vůbec proti albu již za tou příčinou, že vyšla myšlénka jeho od lidí jim „protivných“, druzí proto, že v něm marně hledali oslavu jmen vlastních nebo oslavu jmen přátel svých, třetí, že album není dosti důkladně vědecké, dosti „museálně české“. Tito jsou konečně jediní, kteří zasluhují odpověď. Avšak dají sobě odpověď sami, vzpomenou-li sobě, že album je souborem prací spisovatelů *rozličných*, nad jejichž pracemi nepřislušelo vydavatelům jiné než dosti omezené a lechtivé právo redaktorské. Dají sobě odpověď sami, rozpomenou-li se, že celý ráz francouzského čtenářstva a písemnictva je úplně jiný než ráz čtenářstva a písemnictva českého, Palacký že jinak vypravuje než Lamartine, francouzský román že se musí českému čtenářstvu teprv přikrojit, francouzská hra, *úplně* přeložena, že je českému jevišti cizá. Duch francouzský nemůže se právě měřit měřítkem českým a na čtenářstvo *francouzské* mysli vydavatelé našeho alba. Mimo to musilo se hledět hlavně k příjemné formě, více tedy k příjemnému, čistě francouzskému a rychlému *abstrahování* myšlenky, nikoli k matematicky sice přísnému, avšak nudnému a pomalému rozvinu jejímu. V tom ohledu čítá pařížské album některé články rozhodně mistrovské, jimž se co do obsahu nemůže ani z „nejmuseálnějšího“ stanoviska dost málo vytknout. A takových článků je v albu daleká většina, ostatní články vynikají buď hladkou formou, buď obsahem svým, pro Francouze zajímavým.

Vydavatelé začínají předmluvu svou slovy, že účelem jejich jest seznámiti Francii s Čechy. Pomocí frančtiny myslíme že dokázali již jedinou knihou tou *více*, že rozšířili vědomosti o českých dějinách i snahách nepoměrně dál

než přes pouhou Francii. Obecenstvo české ale, které pochopivši důležitost podniku a dosah základní jeho myšlenky, ze všech sil podporovalo dílo jednou započaté, získalo sobě zásluh, jichž potud ani náležitě ocenit nemožno!

NÁRODNÍ LISTY 6. listopadu 1867